

FRYDERYK ROZEN

ORCID 0000-0002-0580-8178

Sprawozdanie z konferencji *Incunabula in Greek libraries: Recording, documentation, historical context*, Biblioteka Aikaterini Laskaridis Foundation, Piraeus, 17-18 marca 2023

Konferencja została zorganizowana przez Fundację Aikaterini Laskaridis, instytucję publiczną utworzoną w 2007 w celu promowania dziedzictwa historycznego Grecji. Miejszem obrad była biblioteka fundacji w Piraeus. Prowadzona na żywo transmisja i tłumaczenie greckich wystąpień na język angielski umożliwiły zdalne uczestniczenie w obradach. W piątkowy wieczór konferencję rozpoczęło przedstawienie Fundacji Aikaterini Laskaridis, w tym jej zaangażowania w digitalizację zbiorów bibliotecznych. Otwierający obrady panel poświęcono potrzebie i możliwościom poznania dziedzictwa europejskiego drukarstwa. Pierwszy referat wygłosiła Cristina Dondi (University of Oxford) przedstawiając szerokie możliwości poznawcze, które otwiera opracowanie poszczególnych egzemplarzy inkunabułów, jak np. odtworzenie dróg obiegu dzieł kultury greckiej. Jednym z narzędzi w pracach katalogowych jest prowadzona przez Consortium of European Research Libraries (CERL) baza *Material Evidence in Incunabula* (MEI) omówiona w dalszej części wystąpienia. Referat Yannis Kokkonas (Ionian University) wprowadził uczestników w historię opracowania inkunabułów przez greckich badaczy w XIX i XX w., do publikacji *Incunabula litteraturae latinae* Antigonē Luku-Durdunē wydanej w 1975 roku. Vera Andriopoulou, Kleopatra Kryrtatam i Angeliki Papadopoulou (Aikaterini Laskaridis Foundation) przedstawiły wyniki ostatniego opracowania inkunabułów w bibliotekach Grecji, posiadających ponad pięćset egzemplarzy. W latach 2019-2022 zespół z Fundacji Aikaterini Laskaridis prowadził prace w 38 bibliotekach na terenie całego kraju, w tym w zbiorach prywatnych i klasztornych. Opracowano następujące cechy każdego woluminu: oprawę, zdobienia, marginalia i proveniencje. Zgromadzone informacje prezentowane są w bazie Map-inc¹ zawierającej dane o egzemplarzach oraz ich dawnych właścicielach.

Sobotnią część konferencji rozpoczął panel poświęcony wykorzystaniu narzędzi cyfrowych do badań nad dawną książką. Agnieszka Franczyk-Cegła (Zakład Narodowy im. Ossolińskich) zaprezentowała bazę *Provenance Digital Archive* będącą narzędziem do identyfikacji oznaczeń własnościowych². Współautorką referatu była Marieke van Delft. Athanasios Ikononopoulos przedstawił katalog internetowy *Bibliotheca Graeca*, zawierający dane bibliograficzne i opisy cech indywidualnych egzemplarzy. Oliver Duntze (Staatsbibliothek

1 <https://map-inc.gr/public/>

2 <https://pda.cerl.org/>

zu Berlin) z zespołu *Gesamtkatalog der Wiegendrucke* mówił o opisach inkunabułów tłoczonych czcionkami greckimi w internetowej wersji *Typenrepertorium der Wiegendrucke*, która stale rozwija i udoskonala opisy Konrada Haeblera. Autor fundamentalnego opracowania nie interesował się bliżej drukami greckimi, przez co ich opisy w *Typenrepertorium* wymagają uzupełnień, stopniowo wprowadzanych przez referenta. Paolo Sachet (Université de Genève) przedstawił nowopowstałą bazę AGAPE³, której celem jest opracowanie ogłaszanych drukiem dzieł greckich Ojców Kościoła w okresie 1460-1600 poprzez dokładne określenie zawartości każdej edycji. Referent pokazał przykłady możliwości rozbudowy opisów bibliograficznych w *Incunabula Short Title Catalogue*, szczególnie w zakresie paratekstów w edycjach literatury patrystycznej.

Drugi panel dotyczył wyników katalogowania inkunabułów w greckich bibliotekach. Referat Antonis Chatzichristos (University of Thessaloniki) poświęcony był niewielkiemu zbiorowi inkunabułów uniwersytetu w Tesalonikach, będącemu jednak cennym świadkiem historii Greków. Zaprezentowane woluminy dzieliły bowiem losy greckich uchodźców z Turcji i Egiptu. Ioanna Stergiopoulou i Dimitra Tsotsiou-Tsagia (Koventareios Municipal Library, Kozani) omówiły kolekcję inkunabułów biblioteki miejskiej w Kozani. Przedstawiciele Mytilene Model High School omówili zbiór inkunabułów w bibliotece gimnazjum w Mitylenie, należący obecnie do ich instytucji. Ioannis Melianos (Biblioteka klasztoru św. Jana Teologa, Patmos) przedstawił dzieje biblioteki reprezentowanego przez siebie klasztoru, ze szczególnym uwzględnieniem zbiorów książki drukowanej, w tym jedenastu inkunabułów.

Referaty składające się na trzeci panel kontynuowały prezentację inkunabułów w zbiorach greckich. Konstantinos M. Papadakis (University of Crete Library) mówił o inkunabułach w bibliotekach na Krecie, będących pozostałością znaczącego obiegu książki na wyspie pod władzą Wenecji. O ile kodeksów średniowiecznych zachowało się kilkadziesiąt, to inkunabułów posiadają biblioteki Krety tylko kilka, wliczając to książki zachowane fragmentarycznie. Irini Solomonidi (American School of Classical Studies, Ateny) omówiła zbiór inkunabułów w ateńskim Muzeum Pawła i Aleksandry Kanellopoulosów, zawierający m. in. inkunabuły greckie z oficyny Manutiusa oraz pierwszej drukarni greckiej Nikolas Vlastosa i Zachariasza Kalliergisa. Sonila Tërpo (Biblioteka Narodowa Albanii) zaprezentowała inkunabuły w zbiorach albańskiej Biblioteki Narodowej, w dużej części pochodzące z zarekwirowanej w 1944 r. kolekcji pisarza i dyplomaty Mithat Frashëri. Całościowe spojrzenie na greckie zbiory inkunabułów prezentował referat, który przedstawiły Vera Andriopoulou, Kleopatra Kyrtata i Angeliki Papadopoulou (Aikaterini Laskaridis Foundation). Wystąpienie dotyczyło zastosowania projektu *15cBookTrade* do opracowania inkunabułów w zbiorach całego kraju.

Tematyka poruszana w czwartym panelu obejmowała zagadnienia z historii druku książki greckiej. Paul Botley (University of Warwick) mówił o historii słowników z przełomu XV i XVI stulecia. Szczególny nacisk referent położył na rolę druku w rozwoju słowników. Natasha Constantinidou (University of Cyprus) omówiła różnice pomiędzy książkami greckimi tłoczonymi w szesnastowiecznej Wenecji dla odbiorców z zachodniego oraz greckiego kręgu cywilizacyjnego. Obydwa rodzaje publikacji były dotychczas przedmiotem osobnych studiów przedstawiciele różnych dyscyplin. Referat jest krokiem w kierunku wypracowania całościowego spojrzenia na tę kategorię druków. Geri Della Rocca de Candal (University of

3 www.agapepatristics.net

Oxford) podjął inny temat z historii drukiarstwa podlegający obecnie przewartościowaniu ocen, czyli historię drukiarstwa w Imperium Osmańskim. Szersze, niż dotychczas, poznanie produkcji drukarskiej zamieszkujących Imperium mniejszości (m. in. Greków, Ormian, Serbów, Żydów) pozwala zweryfikować poglądy z dawniejszej literatury przedmiotu.

Ostatni panel przeznaczono na tematykę historycznych katalogów i źródeł archiwalnych do dziejów książki w Grecji. Eirini Lydaki (Crete University Press, Foundation for Research and Technology-Hellas) przedstawiła źródła archiwalne, w większości pochodzące z Archiwum Państwowego w Wenecji, do dziejów bibliotek na Krecie w dwóch ostatnich stuleciach przynależności wyspy do Republiki Weneckiej. Vaso Seirinidou (University of Athens) omawiał katalog księgozbioru Demetriosia Darvarisa (1757-1823) jako źródło do badań nad greckim Oświeceniem. Panagiota Tzivara (Democritus University of Thrace) przedstawiła drogi wpływu kolekcji prywatnych do biblioteki publicznej w Korfu. Wśród ofiarowanych i zakupionych zbiorów znajdowały się także druki XV-wieczne. Dimitris S. Georgakopoulos (University of Ioannina) scharakteryzował obieg inkunabułów na Janinie odtworzony na podstawie proveniencji inkunabułów oraz źródeł archiwalnych.

Konferencja stanowiła podsumowanie ważnego etapu katalogowania inkunabułów w zbiorach Grecji, pozwoliła spojrzeć na nie z różnych perspektyw badawczych oraz ukazała dalsze możliwości pogłębionego opracowania z wykorzystaniem najnowszych narzędzi do prac bibliograficznych i proveniencyjnych. Widoczna podczas obrad coraz większa integracja prowadzonych badań pozwala z optymizmem patrzeć w przyszłość inkunabulistyki.